

аспірант кафедри теорії практики
та перекладу англійської мови
Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

СТИЛІСТИЧНЕ ЗАБАРВЛЕННЯ ІМЕННИКІВ В АНГЛІЙСЬКИХ МОНОГРАФІЯХ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Основним поняттям лінгвістичної стилістики є стилістичне значення, яке розуміють як додаткові ознаки до лексичного або граматичного значень, що мають об'єктивний, постійний характер, відтворюються у певних умовах і входять до семантичної структури слова. Виявляється певне співвідношення між конотацією і стилістичним значенням, яке полягає у тому, що конотація як семантична категорія охоплює багато компонентів емоційно-експресивного та емотивно-конотативного характеру, а стилістичне значення як стилістична категорія, як узагальнена стилістична характеристика слова складається із функціонально-стилістичного, нормативно-стилістичного та експресивно-стилістичного компонентів. Традиційно розрізняють два види стилістичного значення мовної одиниці: абсолютне та контекстуальне. У межах абсолютного стилістичного значення вивчається стилістичне забарвлення (стилістична маркованість) мовних одиниць.

У мовознавчих студіях неодноразово досліджувалося питання стилістичного забарвлення мовних одиниць різних текстів, які були висвітлені у працях М.П. Брандес, Н.Г. Іщенко, М.П. Котюрової, Л.Л. Нелюбіна, В.Н. Телії та ін., проте мовні одиниці англійських монографій з інформаційних технологій залишаються практично недосліджуваними.

Стилістичне забарвлення в англійських наукових монографіях можуть мати різні частини мови та речення загалом, проте ми у своїй статті розглядатимемо лише іменники, оскільки, по-перше, дуже важко охопити й описати стилістичне забарвлення всіх лексичних, морфологічних та синтаксичних засобів, і, по-друге, іменник посідає найважливіше місце у складі ресурсів англійської наукової мови та в англійських монографіях зокрема. Це зумовлено його семантичними властивостями, кількісним переважанням над іншими частинами мови і потенційними зображально-виразними можливостями.

Мета статті полягає у виявленні природи та встановленні специфіки стилістичного забарвлення іменників, що трапляються в англійських монографіях з інформаційних технологій.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність стилістичного забарвлення;
- охарактеризувати функціонально-стилістичне та емоційно-експресивне забарвлення іменників англійських монографій з інформаційних технологій;
- виокремити словотворчі засоби сучасної англійської мови, які слугують для створення стилістичної маркованості іменників англійських монографій з інформаційних технологій.

Під стилістичним забарвленням того чи іншого слова (чи явища мови) ми, услід за Л.Л. Нелюбіним, розуміємо місце цього слова (явища) в загальній лексичній (фонологічній, граматичній та ін.) системі мови щодо двох факторів: по-перше, функціональної сфери вживання (функціональне стилістичне забарвлення), і по-друге, емоційної ситуації, у якій відбувається це спілкування (емоційне стилістичне забарвлення), що виражається у переважній частковості вживання у своїй сфері і ситуації спілкування [1, с. 91].

Оскільки об'єктом нашого дослідження є англійська наукова монографія як одна з форм презентації наукового стилю, як один із його жанрів, то ми розглядатимемо функціонально-стилістичне забарвлення, але не залишимо поза увагою й емоційно-експресивне забарвлення, яке незначною мірою, але все-таки простежується у цих текстах.

Науковим монографіям властивий іменний тип мовлення, іменники в них виконують важливу інформативну функцію, називаючи предмети живої і неживої природи, які є об'єктами наукових досліджень, процеси, зумовлені підприємницькою діяльністю людини, результати цієї діяльності та ін. При цьому багато іменників у їхній мові використовуються як терміни, що мають найбільш визначену функціонально-стильову значущість. В англійських наукових монографіях з інформаційних технологій зустрічаємо загальнонаукові терміни, які є менш яскраво функціонально-стилістично забарвленими, оскільки можуть зустрічатись у різних текстах наукового стилю, та вузькоспеціальні, які мають значно сильніше функціонально-стилістичне забарвлення, оскільки вживаються лише у науковій сфері інформаційних технологій, використання їх в іншій сфері не тільки утрудняє їх розуміння, а й з очевидністю призводить до несприйняття самого факту їх вживання у цій сфері.

Наведемо приклади наукової лексики, взятої з англійських монографій з інформаційних технологій. Загальнонаукова: *system, institution, sector, research, argument, interaction, framework, approach* та ін. Вузькоспеціальна: *cyberspace, servers, routers, switches, fiber-optic cables, infrastructure, processor, interface, bandwidth, modem, checksum* та ін.

У результаті аналізу іменників, що зустрічаються у наукових монографіях з інформаційних технологій, було виявлено низку функціонально забарвлених словотворчих моделей, що мають широке поширення в реєстрі,

що розглядається. У зазначених текстах словотворення представлено в основному двокомпонентними і трикомпонентними складними елементами з іменниками у своєму складі. Двокомпонентні побудовані за такими моделями:

- іменник + іменник: *cable modem, copper line, telephone station, software code, access time*;
- прикметник + іменник: *optical fibres, social network, unique identifier, text register, smart drive*;
- аббревіатура + іменник: *IP address, HTTP protocol, USB drive, NOR gate*;
- іменник + аббревіатура: *shadow ROM*;
- іменник + дієприкметник: *domain-based, table-driven*;
- віддієслівні іменники, утворені від дієслів із післяйменниками: *shakeout, playback, catch-up, backup*.

Трикомпонентні побудовані за такими моделями:

- іменник + іменник + іменник: *content sharing services, flash card reader*;
- іменник + прикметник + іменник: *machine-readable code, human-readable content*;
- прикметник + прикметник + іменник: *personal digital assistant*;
- прикметник + іменник + іменник: *graphical user interface*;
- прикметник + аббревіатура + іменник: *portable DVD player*.

Зустрічаються також чотирикомпонентні словосполучення з іменниками: *transport-related smartphone apps, portable external hard drive*, проте їхня кількість незначна у порівнянні з дво- і трикомпонентними.

Значну групу функціонально забарвлених іменників становлять іменники з -ing-формами: *cashing, broadcasting, networking, kerning, spoofing*, які були створені для опису сучасних інформаційних тенденцій і процесів.

Англійський словотвір має певні можливості для вираження специфічного змісту наукових текстів монографій. Специфіка змісту (наукового знання) співвідноситься з абстрактністю та узагальненістю, яка, у свою чергу, передається різними мовними засобами, зокрема такими словотвірними одиницями, як префікси і суфікси. Так, функціонально забарвленими є префікси книжкового походження, характерні для наукових і науково-технічних термінів, що зустрічаються в англійських монографіях: *sub-* (*suballocation, subarchitecture*), *re-* (*readdressing, reform*), *pre-* (*precomputer, preload*), *post-* (*post-processing, postbyte*), *co-* (*co-processor, codomain*), *inter-* (*intersection*), *multi-* (*multidomain, multimedia*), *tele-* (*telecommunications*), а також префікси із заперечним значенням: *anti-* (*antivirus, anti-spam*), *de-* (*defamation, deactivation*), *dis-* (*disassembler, disfunction*), *il-* (*illegibility, illuminance*), *ir-* (*irresistibility, irrelevancy*), *im-* (*imbedment, immateriality*), *in-* (*inactivity, incoherence*), *non-* (*noncaching, nonconductor*), *un-* (*unarchive, unclick*).

Вирізняється ціла низка суфіксів книжкового походження, що надають відповідне стильове забарвлення іменникам англійських наукових монографій. Одним із найпродуктивніших та найуживаніших суфіксів у сфері інформаційних технологій є суфікс *-or/-er*, який служить для утворення іменників від дієслів. Іменники з такими закінченнями позначають або прилад, що виконує дію, виражену дієсловом, від якого воно утворено, або особу, що виконує цю дію: *compiler, assembler, provider, subscriber, operator*. Наступним за продуктивністю є суфікс *-ion*, який теж переважно сприяє утворенню іменників від дієслів: *compression, expansion, information, application, transaction*.

Серед інших суфіксів зустрічаємо: *-ism* (*plagiarism*), *-age* (*package*), *-ty* (*liability, validity*), *-ment* (*development, agreement*), *-ness* (*robustness, brightness*), *-ance* (*assistance*).

Як бачимо, в іменниках із префіксальними та суфіксальними утвореннями функціонально-стилістичне забарвлення досить помітне. Префікси та суфікси необмежено сполучаються із широким колом одиниць, утворюючи нові терміни у сфері інформаційних технологій.

Яскраве контекстуально-книжкове забарвлення в англійських монографіях з інформаційних технологій несуть у собі аббревіатури, що містяться у них у значній кількості: *ISP – Internet Service Provider, HTML – Hypertext Mark-up Language, TCP – Transmission Control Protocol, MAN – Metropolitan Area Network, DSL – Digital Subscriber Line* та ін.

Часте використання іменників множини є відмінною рисою текстів наукових монографій з інформаційних технологій: *fractals, frames, primitives, technologies, distributions, networks, routers*.

Проаналізувавши функціонально забарвленість іменників англійських монографій з інформаційних технологій, які формують функціонально-стилістичне забарвлення монографій загалом, хочеться згадати й іншу забарвленість, яка не є властивою науковому стилю мовлення, але елементи якої все ж можуть проникати в наукову літературу, а проникнувши, співіснувати з елементами, що є нейтральними в емоційному значенні. Це емоційно-експресивне забарвлення. На думку Н.Я. Милованової, у справжньому науковому стилі емоційність-експресивність необхідна і природна, оскільки вона відтіняє уже аргументовану логічну думку автора. Емоційно-експресивні елементи спрямовані на привертання уваги до того, що викладається, на пояснення думки автора, її конкретизацію.

Не відмовляє науковому стилю в образності, емоційності і загалом в експресивності і М.Н. Кожина. На її думку, відзначені риси навіть активізуються у період науково-технічної революції [2, с. 302]. Але при цьому йдеться переважно про проникнення, а не про переважання чи особливу активність експресивних засобів у науковому мовленні. Так, в академічному різновиді наукового стилю, до якого належить монографія, емоційно-експресивні елементи зустрічаються нечасто або зведені до мінімуму. Їхня кількість зумовлена характером змісту самих текстів монографій, а також індивідуальністю викладу автора. Проаналізуємо виразні елементи двох різних фрагментів наукових монографій, порівняємо їх кількість і частоту вживання та побачимо, яке місце посідає серед них іменник і яке емоційно-експресивне забарвлення він несе у собі.

Уривок із монографії “Rethinking Cyberlaw” автора Jacqueline Lipton:

In terms of digital technology, information also comes in more than one form. **Notably**, digital information can be input and output in human-readable forms, such as traditional human language. It can **also** be input and output in machine-readable forms, like binary code. Some information utilized online can be a combination of human-readable and machine-readable, meta-tags being an obvious example. Meta-tags can be used on a website to guide search engines to relevant content. They are input by individuals in traditional language, and converted to machine-readable code for search engines to index. **Of course**, search engines can also “read” digital text and images that form website content **more generally**, so **in a sense** all digital information comes in both a human-readable and machine-readable form. **Even** Internet domain names are effectively **only** alpha-numeric (human-readable) versions of underlying numerical IP addresses [3, с. 9].

Уривок із монографії “Robot Law” за редакцією Ryan Calo, A. Michael Froomkin, Ian Kerr:

The robots are coming! We don’t mean this in a scary, apocalyptic way, like in *The Terminator* or *Battlestar Galactica*, or in a tongue-in-cheek way, like in the *Flight of the Conchords* song “*The Humans are Dead.*” What we mean is this: robots and robotic technologies are now mature enough to leave the research lab and come to the consumer market in large numbers. ... *So what is the robot?* For the vast majority of the general public (and we include most legal scholars in this category), we claim that the answer to this question is *unescapably* informed by what they see in movies, the popular media, and, to a lesser extent, in literature. ... the robots can move about their world and affect it, often by manipulating objects. They behave intelligently when interacting with the world. They are also constructed by humans. These traits are, to us, *the hallmarks* of a robot. We propose the following working definition: A robot is a constructed system that displays both physical and mental agency but is not alive in the biological sense [4, с. 18].

Наведені фрагменти значно відрізняються один від одного манерою викладу та емоційно-експресивним забарвленням зокрема. Здається, що перший фрагмент позбавлений будь-якого емоційно-експресивного забарвлення взагалі, проте це не так. Як зазначає М.Н. Кожина: «Експресивність наукового мовлення відрізняється від аналогічної властивості в інших сферах спілкування і досягається вона іншими засобами і способами. Виразність наукового мовлення пов’язана, перш за все, з точністю вживання слів і логічністю викладу (так звана інтелектуальна експресивність). Проте останнє припускає не сухий і неупереджений виклад змісту, а нарівні з точністю і об’єктивністю повідомлення також його переконливість» [2, с. 299]. Саме такій характеристиці і відповідає наведений фрагмент. У ньому відзначається точність використання комп’ютерних термінів і слів, виражених іменниками, що сприяють логічності викладу. Водночас тут присутній і елемент переконливості, тобто виразності, зосереджений у виокремленій нами його другій частині, що досягається за допомогою підсилювальних і обмежувальних часток та прислівників: *of course, in a sense, even, notably, more.*

Другий фрагмент характеризується значною емоційно-експресивною забарвленістю та містить чимало неприхованих виразних елементів, які підвищують його експресивність і демонструють образне мислення автора. Серед них:

1) проблемні питання і питально-відповідні комплекси (*So what is a robot? ... For the vast majority of the general public (and we include most legal scholars in this category), we claim that the answer to this question is unescapably informed by what they see in movies, the popular media, and, to a lesser extent, in literature*);

2) окличні речення (*The robots are coming!*);

3) підсилювальні й обмежувальні частки, займенники, кількісні прислівники (*enough, often, so*);

4) порівняння, яке має тут яскраву образність та наглядність (*like in the Terminator or Battlestar Galactica; like in the Flight of the Conchords song “The Humans are Dead”*);

5) емоційно-експресивні прикметники, що підсилюють іменники (*apocalyptic way, tongue-in-cheek way, vast majority of general public, to a lesser extent*);

6) засоби словесної образності (*the hallmarks of a robot*);

7) займенник *we*, який повторюється п’ять разів та вказує на те, що автор говорить від імені всієї наукової спільноти. Це впливає на формування думки читача і сприяє його переконанню у тому, що викладається.

Порівняння цих двох фрагментів підтверджує правильність думки Т.Г. Винокур, яка вважає, що наукова думка може отримувати у працях окремих учених нестандартне, індивідуально мовленнєве вираження, яке залежить не від стану мови, а від особистості вченого. «Одні залучають до наукової оповіді «белетристичні» способи, широкий діапазон метафоричних засобів мови; іншим властиві планомірні відступи від книжкової норми на користь розмовної; треті порушують цехові обов’язки і вподобання тим, що навмисне уникають так званої «наукообразності», прагнучи до максимальної простоти і мінімальної термінологічності тексту, відсутності штампів» [5, с. 110].

Цікавою є думка М.Н. Кожини з цього приводу: «В зв’язку з масовістю науки з періоду науково-технічної революції стилістико-мовленнєва культура наукових творів, особливо науково-технічних, біднішає, усереднюється. Індивідуальні особливості стилю зберігаються зазвичай лише у текстах великих учених. У такому разі стилю твору характерна виразність, аж до використання образних засобів» [2, с. 302].

Проаналізувавши виразні елементи двох уривків монографій, можемо сказати, що іменники не несуть у собі помітного емоційно-експресивного забарвлення у цих творах. Вони співіснують з іншими частинами мови, які підсилюють їх і разом такі засоби сприяють передачі і сприйняттю інтелектуальної інформації в доступнішій формі, приваблюють увагу читача до поставленої проблеми, а також дозволяють автору зрозуміло обґрунтувати правомірність власних поглядів, залучити читача у свої роздуми, сприяти зміні його ставлення до якогось предмета чи процесу.

Як бачимо, засоби експресії та образності не абсолютно протипоказані науковому мовленню монографій з інформаційних технологій, але функціонально-стилістичне та експресивно-емоційне забарвлення співіснують з безперечною і значною перевагою першого.

Особлива роль у формуванні функціонально-стилістичного забарвлення англійських наукових монографій належить іменникам, які найповніше передають поняття, процеси та явища сфери інформаційних технологій. Більшість таких іменників утворюються: 1) словоскладанням за різними моделями, що представлено в основному дво- і трикомпонентними складними мовними одиницями; 2) за допомогою словотворчих одиниць – префіксів та суфіксів. Іменники з функціонально-стилістичним забарвленням значно переважають у своєму кількісному співвідношенні над іменниками емоційно-експресивними, у порівнянні з ними відзначаються чіткою системністю, стійкістю їхнього стилістичного забарвлення, обмеженістю сфери їх уживання.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці класифікації стилістично забарвлених іменників, відібраних із текстів англійських монографій з інформаційних технологій.

Література:

1. Нелюбин Л.Л. Лингвостилистика современного английского языка : [учеб. пособ.] / Л.Л. Нелюбин. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Флинта: Наука, 2007. – 128 с.
2. Кожина М.Н. Стилистика русского языка : [учеб.] / М.Н. Кожина, Л.Р. Дускаева, В.А. Салимовский. – 4-е изд., стереотип. – М. : Флинта: Наука, 2008. – 464 с.
3. Lipton J. Rethinking Cyberlaw. A New Vision for Internet Law / Jacqueline Lipton. – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2015.
4. Robot Law / ed. by Ryan Calo, A. Michael Froomkin and Ian Kerr. – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2015.
5. Основы научной речи : [учеб. пособ. для студ. нефилол. высш. учеб. заведений] / Н.А. Буре, М.В. Быстрых, С.А. Вышнякова и др. ; под ред. В.В. Химика, Л.Б. Волковой. – СПб. : Филол. фак-т СПбГУ ; М. : ИЦ «Академия», 2003. – 272 с.
6. Брандес М.П. Стилистика текста. Теоретический курс : [учеб.] / М.П. Брандес. – 3-изд., перераб. и доп. – М. : Прогресс-Традиция ; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.
7. Котюрова М.П. Стилистика научной речи : [учеб. пособ.] / М.П. Котюрова. – М. : ИЦ «Академия», 2010. – 240 с.

Анотація

I. КОЗУБСЬКА. СТИЛІСТИЧНЕ ЗАБАРВЛЕННЯ ІМЕННИКІВ В АНГЛІЙСЬКИХ МОНОГРАФІЯХ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Статтю присвячено дослідженню функціонально-стилістичного та емоційно-експресивного забарвлення іменників, що зустрічаються в англійських монографіях з інформаційних технологій. Виявлено низку функціонально забарвлених словотворчих моделей іменників; виокремлено префікси та суфікси книжкового походження, що надають певного стилістичного забарвлення іменникам в англійських наукових монографіях.

Ключові слова: стилістичне значення, стилістичне забарвлення, функціонально-стилістичне забарвлення, емоційно-експресивне забарвлення, іменник.

Аннотация

II. КОЗУБСКАЯ. СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ОКРАСКА СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В АНГЛИЙСКИХ МОНОГРАФИЯХ ПО ИНФОРМАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ

Статья посвящена исследованию функционально-стилистической и эмоционально-экспрессивной окраски существительных, которые встречаются в английских монографиях по информационным технологиям. Выявлен ряд функционально окрашенных словообразовательных моделей существительных; выделены префиксы и суффиксы книжного происхождения, которые придают соответствующую стилистическую окраску существительным в английских научных монографиях.

Ключевые слова: стилистическое значение, стилистическая окраска, функционально-стилистическая окраска, эмоционально-экспрессивная окраска, имя существительное.

Summary

I. KOZUBSKA. STYLISTIC COLOURING OF NOUNS IN ENGLISH MONOGRAPHS ON INFORMATION TECHNOLOGIES

This article is devoted to the investigation of functional-stylistic and emotional-expressive colouring of nouns which are found in English monographs on Information Technologies. A number of functionally coloured word-formative models of nouns are revealed; prefixes and suffixes of bookish origin which give certain stylistic colouring to the nouns in English scientific monographs are distinguished.

Key words: stylistic meaning, stylistic colouring, functional-stylistic colouring, emotional-expressive colouring, noun.